

Арыентуючыся на класічную эпічную традыцыю, пісьменік узбагачае яе навацыямі сучаснай апавядальнай паэтыкі. Так, будуючы сюжэт, аўтар выкарыстоўвае, побач з традыцыйным лінейным апавяданнем, прыёмы вяртання, забягання наперад, “шахматнага” размяшчэння фабульнага часу, загадкі, вядзе нарацыю ад імя розных асоб (у тым ліку і праз дзённікі, ліставанні). Гэта, безумоўна, ажыўляе чытацкую ўвагу. Увядзенне аўтарскіх разваг, цытаванне гістарычных дакументаў, апісанне побыту ўдала спалучаецца з дынамічнымі, лёгкімі, неабцяжаранымі аўтарскай мовай дыялогамі. Асаблівым майстэрствам вызначаюцца разнастайныя, адпаведныя аўтарскай ідэйнай устаноўцы, паэтычныя пейзажы, насычаныя вобразна-выяўленчымі сродкамі і мясцовай канкрэтыкай. Сапраўднай удачай аўтара стала сістэма выдатных вобразаў-персанажаў, прычым і героі, і другародныя, і дапаможныя, і нават выпадковыя персанажы падаюцца праз разнастайныя спосабы экспазіцыі і характарыстыкі (у прыватнасці, праз яркія дэталі партрэта, моўную індывідуалізацыю, унутраныя маналогі). Як адзначалі крытыкі, адзін з самых яркіх вобразаў – вясковы дзівак-вандроўнік Кузёмка.

Моўнае майстэрства У. Гніламёдава заключаецца ў зайздросным лексічным багацці, ва ўмелым стварэнні мясцовага каларыту, мэтазгодным увядзенні іншамоўнай лексікі (рускай, англійскай, польскай, яўрэйскай, украінскай).

Аналіз прозы У. Гніламёдава прыводзіць да вываду аб тым, што, нягледзячы на аўтарскія вызначэнні ўласнай творчасці, яго нельга назваць постмадэрністам. Цытацыя, відавочная ў творах У. Гніламёдава, не мае дачынення да постмадэрнізму, тыпалагічнай прыкметай якога з’яўляецца іронія, сцвярджэнне анамальнага становішча традыцыйных форм у сённяшняй літаратуры. Для постмадэрнізму ўласціва эклектыка любых форм традыцыі, У. Гніламёдаў цытуе пераважна класіку рэалістычнай літаратуры. Выкарыстанне гатовых форм, сітуацыя мастацкага запазычання выкарыстоўваецца постмадэрністамі пераважна з мэтай кампенсаваць недахоп уласнага зместу, што У. Гніламёдаву не пагражае. Думаецца, што пра постмадэрнізм у яго творчасці можна гаварыць хіба ў сэнсе рэабілітацыі мастацкай традыцыі. На наш погляд, мастацкі метада У. Гніламёдава можна вызначыць як новы рэалізм, што на сучасным эстэтычным узроўні выкарыстоўвае дасягненні беларускага і сусветнага класічнага рэалізму.

ЛІТАРАТУРА

1. Локун, В. Проза Уладзіміра Гніламёдава / В. Локун // Польшча. – 2009. – № 2. – С. 165 – 173.

ТВОРЧЫ ПАРТРЭТ СЯРГЕЯ ПАНІЗНІКА

І.В. Саматой

Віцебск, ВДУ

Пісьменнік Сяргей Панізнiк – асоба шматгранная, адзiн з носьбiтаў духоўнага багацця беларускага краю. Ён нястомны прапагандыст культурнай i гiстарычнай спадчыны нашага народа, мастацтва слова Беларусi i iншых краiн. Ён вядомы не толькi як паэт, але i як празаiк, перакладчык, укладальнiк разнастайных зборнiкаў, аўтар лiтаратурных артыкулаў i рэцэнзiй.

Нарадзiўся Сяргей Сцяпанавiч Панiзнiк 10 мая 1942 г. ў вёсцы Бабышкi Мiёрскага раёна Віцебскай вобласцi. Суровая ваенная пара на ўсё жыццё пакiнула свой след ў яго душы. Бацькi С.Панiзнiка, Сцяпан Дзмітрыевiч i Алена Рыгораўна,

- звычайныя беларускія сяляне, працавалі ў калгасе. У часы Хрушчова “эмігравалі” ў Латвію. Вучыўся С.Панізнік спачатку ў Латаўшчынскай пачатковай, потым у Лявонпальскай сярэдняй школе (1949-1959). У 1962 г. скончыў фельчарскае аддзяленне Магілёўскага медыцынскага вучылішча. Працаваў фельчарам Княжыцкай участкавай бальніцы каля Магілёва. Потым лёс прывёў яго ў шэрагі Савецкай арміі, дзе ён з 1962 па 1963 год службыў фельчарам дывізіёна ў вайсковай часці Беларускай ваеннай акругі. У 1967 г. закончыў факультэт журналістыкі Львоўскага вышэйшага ваенна-палітычнага вучылішча і пачаў працаваць вайсковым журналістам. У складзе Цэнтральнай групы войск службыў у Чэхаславакіі (1969-1973), знаходзіўся пераважна ў Мілавіцы пад Прагай. Тут ён працаваў ваенным журналістам у дывізіённай газеце.

У 1977 г. ён атрымаў пасаду стыльрэдактара ў газеце “Вячэрні Мінск”. З 1982 г. Панізнік працаваў рэдактарам, загадчыкам, а пазней вядучым рэдактарам рэдакцыі літаратуры для сярэдняга і старэйшага ўзросту выдавецтва “Юнацтва”. З 1992 г. ў Нацыянальным навукова-асветным цэнтры імя Ф.Скарыны даследаваў беларуска-латышскія і беларуска-чэшскія культурныя сувязі. Шмат зрабіў ён на пасадах старшыні таварыства “Беларусь – Латвія” і намесніка культурнага таварыства “Беларусь – Чэхія”. За заслугі перад беларускай і латышскай культурамі пісьменнік узнагароджаны медалём Ф.Скарыны, ордэнам “Тры зоркі”, шматлікімі ганаровымі граматамі. Яго працоўная дзейнасць зараз звязана з Дзяржаўным Літаратурным музеем Янкі Купалы.

Творчыя здольнасці будучага паэта выявіліся яшчэ ў дзіцячыя і юнацкія гады. Першы верш “Фестывальнае свята” ён надрукаваў у 1959 годзе ў міёрскай райгазете “Зара камунізму”. Падчас вучобы на фельчара апублікаваў некалькі паэтычных твораў у абласной газеце “Магілёўская праўда”. У рэспубліканскім друку дэбютаваў у часопісе “Вожык” з вершам “Нічагуткі” ў ліпені 1960 г. Так, з 1965 па 1966 гады на старонках беларускай перыёдыкі ён змясціў больш як 50 вершаў. Гэтыя вершы былі розныя па сваёй тэматыцы і мастацкім узроўні. Лепшыя з іх, найперш па сваіх эстэтычных вартасцях, увайшлі ў першы зборнік С.Панізніка “Кастры Купалля” (1967). Гэтая кніга засведчыла плённасць ранняга перыяду яго творчасці. Рыгор Барадулін на грамадскіх пачатках адрэдагаваў зборнік, які адразу прыцягнуў увагу крытыкаў за арыгінальнасць таленту і паэтычнай творчасці С.Панізніка.

Творчы набытак С.Панізніка даволі значны. Ён выдаў больш, чым пятнаццаць кніг, пераважна паэтычных. За “Кастрамі Купалля” пабачылі свет зборнікі “Палявая пошта” (1972), “Крона надзеі” (1975), “Чало і век” (1979), “Слова на дабрыдзень” (1982), “Мацярык” (1985), “Жыццень” (1986), “Стырно” (1989), “А пісар земскі...” (1994), “Золкая зёлка” (1999).

Асноўныя тэмы паэзіі С.Панізніка традыцыйныя для беларускай літаратуры – гэта радзіма, гісторыя, вайна, каханне, прырода. Ва ўсіх сваіх паэтычных зборніках пісьменнік прытрымліваецца менавіта гэтых тэматычных ліній, агульнапрынятых у беларускай літаратуры, але падае ўласнае асэнсаванне праблем, малюнкаў прыроды згодна свайму светаўспрыманню.

Вершы С.Панізніка на гістарычную тэму (“Продкі мае – крывічы...”, “Гары мой Ліпень...”, “Радавод”, “Кліч продкаў”, “Даўнія перасяленцы”) прасякнуты героіка-патрыятычнай паэтызацыяй мінулага, услаўленнем беларускага духу, маральна-гуманістычным пафасам. Яны вызначаюцца раскаванасцю мыслення ў часе. Для паэта характэрна яркая эмацыянальная інтэрпрэтацыя і драматызацыя гістарычных падзей, лёсаў выдатных людзей, імкненне асэнсаваць іх з філасофскай паглыбленасцю думкі. Беларускае мінулае ён паказвае ў гераічным і трагічным святле, імкнецца да эпічнай разгорнутасці выказвання.

У творчасці паэта 1960 – 1970-х гг. навізнай вылучаліся вершы пра армейскую службу, салдацкае жыццё. Лірычны герой – малады вайсковец, які прысягнуў бараніць Радзіму ў час навалы. Яго сагравала матчына слова, у ім жыло “каханне зарой світальнай” (“На перадавой”) [1, с. 62]. У зборніках “Палявая пошта”, “Крона надзеі” мы сустракаем творы на армейскую тэматыку псіхалагічна праўдзівыя, пераканальныя натуральнасцю пачуццяў (вершы “У верасовай старонцы”, “Раён вучэнняў”, “Землякі на прывале”, “Зімовая пошта”, “Я – салдат...” і інш.).

Родная зямля – святая і пакутная – дала С.Панізініку духоўны мацунак, акрыліла яго паэтычны талент. Ён пранікнёна і палымяна выказвае бязмежную любоў да прыдзвінскага краю, адкуль бярэ выток яго песня і дзе карэняцца патрыятычная самаадданасць і чалавечая сутнасць яго натуры. У глыбокім шанаванні і паэтызацыя радзімы, у служэнні ёй – высокае творчае памкненне С.Панізініка, сведчанне яго сапраўднай сыноўняй годнасці. Сваёй радзіме паэт прысвяціў шмат вершаў (“Лявонпаль”, “Вяртальны шлях”, “На пераездзе праз Дзвіну”, “На сілуэце сэрца”, “Радзіма вольная бацькоў”, “Ручнікі Прыдзвіння”, “Родных зёлак травыіна”, “Льняная нітка”, “Кажушок” і інш.).

Паэзія кахання – самабытная і прыкметная з’ява ў творчасці С.Панізініка. Вершы гэтай тэматыкі напоўнены мілагучнасцю і шчымлівай пяшчотай. Красу кахання, радасць і боль любоўных пачуццяў паэт перадае з тонкім лірызмам, эмацыянальнай і экспрэсіўнай вобразнасцю слова. Любоўная лірыка выклікае павышаную цікавасць чытачоў яшчэ і таму, што шэраг твораў прысвечаны Яўгеніі Янішчыц – яго жонцы, вядомай беларускай паэтцы. Творы пра іх каханне сабраны ў адну нізку “Наша радасць і наша туга”, якую змясціў часопіс “Роднае слова” ў 1998 г. (№11). Гэтыя творы раскрываюць радасныя і балючыя моманты жыцця закаханых людзей, іх шчымлівыя згадкі, складаныя пачуцці пасля раставання (“На адвітанне”, “Памяць”, “Любоў”, “Выбіраў я бэзавае шчасце”, “Сняжынка”, “Навечна” і інш.).

У галіне прозы С.Панізінік найбольш вызначыўся як аўтар дзвюх кніг пра вайну і брашуры “Пасля вогненых вёсак”. Пісьменнік народжаны на зямлі ўсе-народнай бяды, проста не мог не даведацца пра тое, што прынесла з сабой у Беларусь гітлераўская акупацыя. Як вынік – дакументальныя аповесці “Браніслава” (1985) і “Освейская трагедия” (1992). Гэтыя кнігі сталі своеасаблівым літаратурным помнікам шматлікім ахвярам мінулае вайны ў прыдзвінскім краі.

С.Панізінік адбыўся таксама і як выдатны перакладчык. Гэтаму садзейнічаюць яго цесныя стасункі з многімі культурамі і літаратурамі свету. У сваіх перакладах ён выступае перад намі як прадстаўнік нашай краіны, культуры, часу. Дзякуючы С.Панізініку па-беларуску загучалі вершы паэтаў Латвіі, Літвы, Польшчы, Чэхіі, Расіі, Украіны, Венгрыі, Туркменістана, Славакіі, Малдовы, Азербайджана, В’етнама.

Мэтанакіравана С.Панізінік працуе для дзяцей, беларускага школьніцтва. Ён выдатна разумее неабходнасць выхавання ў юнага пакалення любові да роднага краю, сумленнасці, пачуцця ўласнай годнасці, спагаднага стаўлення да іншых, умення радавацца жыццю. Шэраг укладзеных ім кніг для дзяцей выйшаў ў серыі “Школьная бібліятэка”. Для самых малых чытачоў выдадзены кнігі “Адкуль вясёлка п’е ваду” і “Мы – грамадзі”, у якіх С.Панізінік звяртаецца да такіх жанраў, як пацешкі, скарагаворкі, жарты і інш.

Актыўная і стваральная дзейнасць С.Панізініка як паэта, празаіка, перакладчыка, укладальніка кніг сведчыць пра шырыню творчага дыяпазону аўтара. Сваім прыкладам ён пераконвае нас у тым, што выдатная асоба ў літаратуры, –

гэта ўвасабленне жыватворнай энергіі і таленту, розума і мастацкай магутнасці. Яго публіцыстычныя творы накіраваны на ўзбагачэнне і развіццё сучаснай беларускай літаратуры, на пашырэнне міжнацыянальных сувязяў.

ЛІТАРАТУРА

1. Панізнік, С.С. Чало і век: кніга паэзіі. – Мн.: Мастацкая літаратура, 1999. – 112 с.

ОЗЕРО ЗОЛВА И ИСТОРИЯ ПРОИСХОЖДЕНИЯ ЕГО НАЗВАНИЯ

Т.И. Синкевич
Витебск, ВГУ

Названия озер, как и другие имена собственные, – факты языка, они переносят нас через века и тысячелетия, позволяют изучать явления прошлого.

Пути изучения ономастической лексики осложняются спецификой этой лексики, ее многообразными и своеобразными связями с идентифицируемыми реалиями, уходящими в далекое прошлое и ныне существующими. Имя собственное во всей полноте своих характеристик представляет собой точку соприкосновения лингвистического и экстралингвистического планов, значение его оказывается сложным комплексом, в котором сведения о слове переплетаются со сведениями об именуемом объекте. Для того чтобы ономастическая гипотеза имела право на существование, необходимо найти не только звучный апеллатив или другой оним, но и показать, как и почему они могли стать основами искомого онима. Как известно, в процессе номинации отражается познавательная деятельность номинатора, уровень развития его опыта в момент создания имени, т.е. экстралингвистический фактор служит еще одним из критериев объективной и корректной интерпретации наименования. Специфика же ономастической деривации такова: без подтверждения реконструкций реально засвидетельствованным материалом нельзя утверждать, что каждая из подобных форм непременно существовала в действительности, ибо значительное место отводится образованиям по аналогии, которые могут формироваться по известным моделям, минуя словообразовательные ступени. Отдельные этапы истории оказываются трудными для непосредственного наблюдения, так как внутрисистемные отношения, а также взаимные влияния онимического и апеллативного, исконного и заимствованного лексических фондов не всегда очевидны для исследователя.

Цель нашей статьи – интерпретировать название озера Золва на фоне ему подобных названий, вписав его в определенный ономастический контекст.

В группу названий с формантом –ва вошло название озера Золва в бас. Дружнянки (система Западной Двины), в Браславском районе Витебской области [БКБ,181], л.п. Немана р. Зэльва (сейчас Зальвянка, Зэльвянка), г.п. Зэльва – центр Зельвенского района гродненской области, д.Зальвянка и Зэльвенское водохранилище [БКБ, 172, 182, ПБ 166, ЭС XII,393], а также сюда могут быть включены названия в бас. Віліі на правом берегу Немана – озеро Зэльва, река Зэльва, село Зэльва (Zelva) в Троицком районе на й территории современной Литвы.

Белорусские названия демонстрируют разные вокальные рефлексии исходного сонанта –l – корневой морфемы – рефлексацию –ол-, которая принята в качестве фонетической нормы для белорусской территории, и –эл- (в неударной позиции –ал-), которая наблюдается в большинстве случаев на восточнославянской территории.